

**R. P. Ferdinandi De Castro Palao, Legionensis Soc. Iesv,
Sacrae Theologiae Professoris, Et sanctae Inquisitionis
Qualificatoris & Consultoris; Operis Moralis, De Virtutibus,
Et Vitiis Contrariis, In ...**

Continet Tractatum Serie Vigessim-Octavum De Matrimoniis, &
Sponsalibus, cum Indicibus necessariis

Castro Palao, Fernando de

Lugduni, 1669

Quæ probatio requiratur vt Matrimonium dissolui possit ob impotentiam.
§. 9.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76659](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76659)

matrimonij contractam præcessisse asserunt satis probabiliter Host. eni. in sum. de frigidis, & maleficiat. & quæ impotentia num. 7. Et in cap. fraternitatis, num. 4. eodem tit. ibique communiter scribentes Montaluis in leg. 4. & leg. 7. ad finem tit. 8. par. 4. Gregor. Lopez leg. eodem tit. & par. verbo de salenburgo. Matien. Rub. gloss. 1. num. 20. tit. 1. lib. 5. collect. Mascard. lib. 12. cap. 8. num. 3. & alij plures relati à Sanch. dicta dispur. 103. num. 2. Quorum fundamentum est. Nam impotentia quæ est à natura semper præsumitur fuisse, cum ea quæ à natura proveniunt perpetua sint, impotentia verò accidentalis, est per se non præsumatur adesse, nisi dum fuerit probata; ac postea quod in præsentem constat eam adesse, & solum dubium est an matrimonium præcesserit, vel subsequuta sit, expedit præsumptionem sumere, quæ coniugibus, proli, & matrimonio favorabilior sit: at prædictis favorabilior est, si præsumatur impotentiam præcessisse. Quippe potest coniux potens aliam matrimonium inire & prolem generare, vitæque periculum accedendi ad non suam. Ergo &c.

7 Nihilominus verior mihi videtur sententia Ant. de Butrio in cap. Fraternitatis. num. 20. de frigid. & maleficiat. præsumi debere impotentiam quamcumque matrimonio subsecutam esse, non præcessisse, & de impotentia accidentali proveniente scilicet ex maleficio, vel morbo; vel ab officione membri docuit Sanch. dicta dispur. 103. num. 5. Gutier. dicto cap. 116. num. 3. Et enim unusquisque præsumi debet à natura potens, dum contrarium non probatur. Ergo asserenti illam impotentiam coniugis ante matrimonium fuisse, cum id non constet incumbit onus probandi, quod si probationi succumbit præsumendus est fuisse potens, atque adeo matrimonium ritè contractum esse. Neque est periculum accedendi ad non suam, cum iure optimo præsumere debeat suam esse. Potius namque in dissolutione matrimonij hoc periculum reperitur, si fortè potens alteri copuletur, cum dubium maximum sit an sit prior ligatus.

8 Prædicta doctrina procedit, quando post longum tempus, scilicet post aliquot annos à matrimonij contractu allegatur impotentia. Nam si illud, ac matrimonium contractum est impotentia opponatur, eaque constet confensa est matrimonium præcessisse. Non enim brevi tempore præsumi quis potest ex vno ad aliud extremum transire, uti notatur Sanchez, & Gutier. loc. alleg.

9 Quando verò dubium est, an impotentia naturalis, vel accidentalis sit semper præsumenda est accidentalis, quia dum contrarium non constat, non est præsumendum naturam defecisse. Sic Sanch. & Gutier. supra.

§. VIII.

Qualiter coniugi tam potenti, quam impotenti liceat aduersus matrimonium proclamare?

- 1 Coniugi potenti licitum est proclamare aduersus impotentem quocumque tempore.
2 Mulieri alleganti viri impotentiam transacto bimestri à matrimonio contracto, & copula attentata deneganda est audientia, quousque triennium transeat.
3 Qualiter coniugi impotenti liceat reclamare explicatur.

Hæc ut diximus, qualiter impotentia impedimentum præstat matrimonio contrahendo: superest dicendum qualiter sic contractum dissolviendum sit. Cum autem ea dissolutione regulariter incipiat à coniugum querela, ut potè quibus est impotentia notior, examinandum est qualiter proponi possit? Et quidem coniugi potenti licitum esse proclamare aduersus impotentem manifestum est, cum sua maxime interfit non esse impotentem alligatum. Sed quo tempore proclamare debeat ut audiatur non satis constat. Nam in cap. 1. de frigidis, & maleficiat. denegatur audientia mulieri alleganti viri impotentiam, si initio matrimonij hoc est post unum, vel duos menses à contracto matrimonio, & copula attentata non proclamauerit. At in cap. fin. eodem tit. auditur mulier reclamans post octo annos. Et cap. fraternitatis, eodem, auditur reclamans post multos, & merito: quia quod nullum est tractu temporis conualescere non potest.

Dicendum igitur est mulieri alleganti viri impotentiam transacto bimestri à matrimonio contracto, & copula attentata audientiam denegandam esse, non quidem absolute, sed quousque triennium transeat, quia præsumitur verum non dicere, siquidem ita serè proclamauerit. Cito enim, & in paruo tempore (ait Pontifex) scire potuit, si secum vir coire potuisset. Exspecte tamen nisi per signa certa, & euidencia, vel verosimiliter euidencia impotentiam se offerat probare; tunc enim triennium expectandum non est, sed statim audiri debet, quia cessat falsitatis presumpcio, in qua decisio Pontificis niebatur, uti pluribus comprobat Sanchez lib. 7. disp. 109. num. 5. Gutier. cap. 110. num. 20. Notantur

dixi transacto bimestri à matrimonio contracto, & copula attentata. Nam esto lex regia 6 rit. 8. part. 4. solum unicum menssem concedat, standum est decisioni cap. 1. de frigid. & maleficiat. bimestre concedentis. Hoc autem bimestre computandum est à die, quo vir post matrimonium contractum copulam intentauit, ut colligitur ex dicto cap. 1. dum eam rationem ferotinae proclamationis redit, quod citò mulier nosse posset, an vir secum coire potuisset; hoc namque nullo modo scire potuisset, nisi vir copulam intentasset. Ergo à tempore nixus copulæ, & attentatæ bimestre computandum est, ut rectè Gloss. in sum. verbo quod autem, in fine 33. q. 1. Et in cap. laudabilem, verbo celebrati de frigidis, & maleficiat. Et ibi Innocent. & Hostiens. statim in princ. Anton. de Butrio, n. 10. Alexand. de Neuo num. 10. Sanch. lib. 7. disp. 109. num. 4. Gutier. cap. 120. num. 19. Transacto autem triennio conceditur mulieri audientia, tamen per signa dubia impotentiam probare intendens, iuxta Textum in cap. fraternitatis. Et cap. fin. de frigidis, & maleficiat. Sicque huiusmodi Textus qui videbantur oppositi conciliat Sanch. dicta disp. 109. num. 14. cui adhæret Gutier. cap. 120. num. 27.

Quoad coniugem impotentem attinet, si periculum incontinentiæ timeat, nisi dissolutionem matrimonij procuret, receptum à Doctoribus est reclamare posse, eo quòd tunc nequeat cum coniuge simul habitare, eamque ut fororem habere. Quod si prædictum periculum abest (quod raro contingit) distinguendum est, si tempore contractus matrimonij suam impotentiam ignoravit optimè reclamare potest, ne cogatur onera matrimonij sustinere, uxoremque alere, ut colligitur ex cap. 1. de frigidis, & maleficiat. ubi vir propriam frigiditatem allegavit. Et idem est si impedimentum se teneat ex parte feminae, eo quòd absque periculo corporali nequit apta reddi viri congressui reclamare potest, ne viro tanquam capiti subiciatur, cum tamen caput non sit. At si tempore contractus matrimonij suæ impotentia conscientis fuerit, neque reuente coniuge potente separationem procurare, quia ratione deceptionis facta, & iniuriæ irrogatæ, videtur obligationem suscepisse omnia onera matrimonij sustinendi: sicut hæc omnia docet Sylvest. verb. Matrimonium 8. q. 16. dicto 11. Sanch pluribus relatis disp. 114. num. 5. & seqq. Gutier. de matr. cap. 121. num. 13.

§. IX.

Quæ probatio requiratur, ut matrimonium dissolui possit ob impotentiam?

- 1 Probationes exigenda sunt quoad fieri possit clariores.
2 Expenduntur signa impotentia.
3 Si impotentia signa sint certa, & euidencia, statim absque alia probatione, alioque termino spectato coniugum dissolviendum est.
4 Si signa verosimilia sint, ita ut impotentiam morte aliter certam demonstrare non est expectandum triennium.
5 In prædicto casu non requiritur iuramentum coniugum, & septima manus propinquorum, est aliquibus contrarium placeat.
6 Si signa impotentia dubia tantum sint, & vnus coniux impotentiam faceret, alius negat, seruanda est forma statuta in cap. laudabilem de frigid. & maleficiat.
7 Si elapsi triennio adhuc veritas cognosci non potest, regulariter pro matrimonio sententia ferenda est.
8 Quod si vterque coniux impotentiam faceret, plures consent non esse concedendum triennium, sed tempus arbitrarium.
9 Opposita sententia verior est.
10 Satis est fundamento opposito.
11 Ultra triennium requiritur iuramentum vtriusque coniugis, & alia conditiones.

Dissolutio matrimonij grauissima est, vtpotè in qua veritasur non leue animarum periculum, ideòque oportet iudicem nimis circumspectum esse, & probationes exigere quoad fieri possit clariores. Ut docet Glossa in cap. fin. in fine de frigid. & maleficiat.

Signa igitur impotentia in triplici sunt differentia. Quædam certò, & euidenter concludunt. Quædam verosimiliter. Quædam dubiè, & presumpciue tantum. Quæ sunt distinctio Anton. de Butrio in cap. laudabilem de frigid. & maleficiat. num. 14. Et ibi Præposit. num. vlt. Et Alexand. de Neuo, num. 6. & 17. & aliorum, quos refert, & sequitur Sanch. disp. 107. num. 2. Gutier. de matr. cap. 120. num. 2. Basil. Ponce, lib. 7. cap. 66. num. 2. Signa euidentia sunt ex parte viri, si testiculis careat, si virilia sint amputata, si omnino sicca ita ut erigi ad coitum nequeant. Ex parte feminae si ita aetata est, ut iudicio Medicorum à nullo viro absque manifesto periculo cognosci valeat. Verosimilia censentur ex parte viri, quando aliquot membrum ad copulam erigitur, & ex parte

- femina, quando ob excessum pudendi rimetur ab eo viro cognosci non posse, bene ab aliis. Dubia vero sunt, quando ex maleficio impotentia procedit, vel ex alio capite prudentis arbitrio, & in his Doctores conveniunt, ut videre est apud Sanch. lib. 7. disp. 1. 7. & num. 4. Gutier. de matrim. cap. 120. à num. 2. Basilio Ponce, lib. 7. cap. 66. num. 2. His positis,
- 3 Dico primò, si impotentia signa fiat certa, & evidentià stantibus abique alia probatione, alioque termino spectato coniugium dissolvendum est, uti ex omnium sententià tradit Sanch. Gutier. & Basil. *suprà*. Quippe triennium aliaque probationes à iure requiruntur, ut impotentia constet ea autem manifeste apparente frustra exhibentur.
  - 4 Secundò dico, si signa verosimilia sint, ita ut impotentiam moraliter certam demonstrant triennium expectandum non est, quippe in humanis moralis certitudo evidentià æquivaleret. Sic docet Sanch. *dicta* disp. 107. num. 4. Gutier. cap. 120. num. 4. Basil. Ponce, lib. 7. cap. 66. num. 2. & 6. Gaspard. Hurtado *disp.* 2. diff. 11. num. 38.
  - 5 Addant tamen Anton de Butrio, in cap. *laudabilem de frigidis*. & *maleficia*, num. 14. Et ibi Alexand. de Nevo, numero 17. Sanch. Basil. & Gutier. *suprà*, in prædicto casu requiritur iuramentum coniugum, & insuper septimæ manus propinquorum, hoc est iuramentum septem testium propinquorum ex parte cuiuslibet coniugis; aut illis deficientibus septem vicinorum testantium se credere coniuges verum fieri, & præterea necessarium esse, ut coniug impotens inspicatur à Medicis, seu matronis, quorum omnium testimonia convenientia fiat. Sed licet hæc communi Doctorum sensu probata sint, spectato iuris rigore placet mihi sententià Gasparis Hurtado *disp.* 22. de *mar.* diff. 11. num. 38. assentiri nec iuramentum coniugum, nec septimæ manus propinquorum, nec impotentis inspectionem necessariam esse, cum signa impotentia moraliter certa sunt. Non enim illa probat omnes iure naturali requiri possunt, neque aliqua alia, cum de veritate impotentia moraliter certum sit. Neque item iure positivo, quia iuramentum coniugum, & septimæ manus propinquorum, inspectioque impotentis solum requiritur in casu dubio, & post triennale habitationem, ut constat ex cap. *laudabilem*. & ex cap. *fin. de frigidis* & *maleficia*. ubi hæc habentur. Si igitur triennale habitatio stante moralis certitudine impotentia necessaria non est, neque etiam prædicta alia conditiones, quæ subsequuntur.
  - 6 Tertio dico, si signa impotentia dubia tantum sint, & vnus coniug impotentiam fateatur, alius neget, servanda est forma statuta in dicto cap. *laudabilem de frigidis* & *maleficia*, nempe iis coniugibus iuramentum esse deferendum de impotentia, & insuper accedere debet iuramentum septimæ manus propinquorum, id est septem consanguinorum, illius coniugis impotentiam fatentis, qui testentur se credere illi non coniugem verum dicere. Ex parte vero coniugis negantis impotentiam nulli testes iurantes requiruntur, uti docuerunt Innocent. Ioan. Andr. & Ancharan. in cap. *laudabilem de frigidis*, & *maleficia*, in *prin.* Quos, refert, & sequitur Sanch. lib. 7. disp. 109. num. 13. Gutier. cap. 120. num. 10. Præterea debet triennium his coniugibus concedi, ut copula valeat, sicuti ex communi sententià decidit Rota apud Farinac. 1. p. decis. 695. Quod triennium omnino concedendum est, cum impotentia ex maleficio provenit, quia decursu temporis, & orationis instantia, aliisque remediis adhibitis fortè removebitur, uti tradit Hostiens. in d. cap. *laudabilem* num. 1. & cap. *fin. ad finem*. verbo *triennium de frigidis*. & *maleficia*. Et ibi Ioann. Andreas num. 11. Ancharan. num. 9. notab. 12. Gregor. Lopez, leg. 5. verbo *si facta esse placet*, tit. 8. part. 4. Sanch. lib. 7. disp. 107. num. 9. Gutier. de *mar.* cap. 120. num. 7.
  - 7 Quod si elapso triennio adhuc vnus affirmet, & alter neget matrimonium consummatum esse, neque veritas per signa verosimiliter certa inveniiri possit, regulariter pro matrimonio sententià ferenda est, quia stat pro illo possessio, uti notavit Alexand. de Nevo in dicto cap. *laudabilem* n. 17. casu 4. Sanch. lib. 7. disp. 109. n. 15. Quod efficacius procedit, quando mulier asserit se à viro cognitam esse, tunc enim potius ipsi, quam viro neganti credendum est, ut rectè aliis relatis docuerunt Malcard. de probationib. concl. 312. num. 24. Sanch. *disputat.* 109. num. 9. Gutier. cap. 120. num. 25. Basil. Ponce lib. 7. cap. 66. numero 8. Neque enim præsumi debet feminam velle cum impotenti habitare. Si vero ipsa neget se à viro cognitam esse, offeratque probare matronarum aspectu, adhuc existimat Basilius non esse illi fidem adhibendam, sed viro asserenti eam cognovisse, eo quod hic aspectus vtpotè minus decens, non est permitendus. Præterquam quod fallacia subiectus est. Sæpe enim mulieres se virgines fingunt, cum tamen sint corruptæ. Sed contrarium in hac specie communis sententià firmat cum Glossa in cap. *si quis acceperit*, verbo *tempore* 33. q. 1. v. Et in cap. *propoluit*, in *fin.* Et cap. *penult. de probationib.* Et cap. 1. verbo *caput de frigidis*, & *maleficia*. Gutier. de *mar.* cap. 120. n. 21. Sanch. pluribus relatis *disp.* 109. n. 6. & probati videtur ex dicto cap. *propoluit*, ubi iuramento puellæ, & testimonii illarum septem mulierum fides est

potius ordinata. Et licet hæc probatio vtpotè minus decens permitenda non sit, quando alia haberi potest, at alius probationibus deficientibus ob veritatem inveniendam permitti debet, rationeque necessitatis honestatur. Neque obest esse probationem deceptioni subiectam, id enim solum probat non esse concludentem, non tamen probat non esse verosimilem, & satis probabilem, aliàs nulla humana probatio adhibenda esset, cum omnes fallacia subiciantur.

Quando verò vterque coniug impotentiam fateatur, plures gravèque Doctores asserunt non esse concedendum triennium, sed tempus aliquod arbitrium, ut duorum, vel trium mensium, vel ad summum vnus anni. Quo elapso accedente iuramento coniugum, & septimæ manus propinquorum abique vlla alia diligentia esse matrimonium dissolvendum. Sic docuit Glossa in cap. 1. verbo *per verum*, & verbo *probari de frigidis*, & *maleficia*. Angelus verb. *Matrimonium* 3. impedim. 6. Rosella verb. *Diurnum*, num. 1. Syluest. qu. 18. num. 21. & alij relati à Sanch. *disp.* 108. num. 7. Et probati potest ex d. cap. 1. de *frigidis*, & *maleficia*, ubi mulier allegans vitii impotentiam. Si intra bimestre reclamasset audiretur, & matrimonium nullo expectato triennio dissolveretur. Neque iuris facit, si dicas id verum esse, quando per signa certa, vel moraliter certa viri impotentiam probaret, quia eo casu non derogaretur audientia, etiam si serò reclamasset, ut *superius* diximus. Loquitur ergo Textus de probatione impotentia ex signis dubiis. Deinde probatur ex cap. *laudabilem*, eodem tit. de *frigidis*, & *maleficia*, à contrario sensu: ibi enim triennium conceditur, quia vnus negat impotentiam, alter affirmat. Nullus est autem Textus triennium exigens vtroque coniuge impotentiam restante, ergo absque fundamenta petitur. Tandem quia efficax probatio videtur esse vniuscuiusque coniugis confessio, siquidem elapso triennio hæc sufficiens iudicatur.

Nihilominus communior, veriorque sententià, & tenenda asserit in prædicto casu triennium concedendum esse, quam docuit Glossa in cap. *si quis acceperit*, verbo *tempore* 33. q. 1. & cap. *laudabilem de frigidis*, & *maleficia*. verbo *vterque*. Abbas ibi in *fin.* & in cap. 1. eodem, tit. 1. num. 5. & cap. 1. num. 4. D Thom. in 4. d. 34. in *exposit.* littera Mag. ver. *septima manu*. Gregor. Lopez, leg. 6. tit. 8. part. 4. in *gloss.* Malcard. de *prob.* tom. 1. concl. 311. verbo *coitus*, num. 4. & tom. 2. verbo *frigiditas*, num. 5. & 16. Syluest. verbo *matrimonium* 8. num. 16. Et alij quamplures Canonista, & Theologi quos refert, & sequitur Sanch. *disp.* 108. num. 5. Gutier. de *matrim.* cap. 1. o. num. 20. Basil. Ponce, lib. 7. cap. 66. num. 4. Gaspard. Hurtado, *disp.* 22. diff. 11. num. 40. Et colligitur etiam cap. *laudabilem*, ubi in *prin.* statuitur dubiis probationibus de impotentia triennium esse concedendum. Deinde si distinguatur duo casus, non vt in illis hæc triennis probatio omittatur, sed an vltra illam alia probationes requirantur, vt ex contextu litterarum constat. Et præterea ratione conuenitur. Si enim cum vnus negat, alter affirmat impotentiam triennium assignatur, vt veritas eluceat: eadem & potius ratione assignatur est, cum vterque testatur impotentiam, quippe hic casus grauior periculo deceptionis est expostus, iustique timeri potest inter coniuges colloso ob voluntatem à matrimonio recedendi, ideoque Iudex cauissimè procedere debet, & veritatem diligentius inuestigare. Adde etiam vniuscuiusque coniugis confessio probet impotentiam addebat, at probare nequit esse perpetuam, cum eam signis certis, vel verosimilibus certis non probet, debet ergo triennium adhiberi, vt ipsi Iudicique constent an temporaria sit, vel perpetua, an ex maleficio, vel ex alia causa, quæ decursu temporis remoueatur?

Neque fundamentum oppositæ sententiæ virget. Ad Textum in cap. 1. respondemus mulieri serò reclamanti denegari audientiam, quousque triennium elabatur, quia præsumitur fidè reclamare, vel reclamare ex signis tantum dubiis, & non euidentibus. Quando verò intra bimestre reclamatur conceditur audientia, quia præsumitur ex signis certis velle impotentiam probare. Quod si illam ex his signis non probet, conceditur triennium. Textus verò in cap. *laudabilem* eorum sententià confirmat, vt *num. præcedenti* expendimus, ubi diximus, quare vltra confessionem vniuscuiusque coniugis triennium requiritur?

Rursus vltra triennium requiritur iuramentum vniuscuiusque coniugis fatentium impedimentum. Vir namque iurare debet se bonâ fide, & absque dolo copulam intrasse, nec consummatam potuisse, mulier verò iurare debet per eam non fuisse, quin matrimonium consummatum. Insuper accedere debent ex parte cuiuslibet coniugis septem propinquos ipsi verò deficientibus septem vicinij bonæ famæ, qui iurare debent se credere coniuges verum affirmate. Vbi habetur dicto cap. *laudabilem*. Et tradit lex regia 5. tit. 8. part. 4. Quod si tot testes haberi non possint pauciores sufficiant arbitrio Iudicis, vt docuit Glossa in cap. *requisisti*, verbo *septima manu* 33. q. 1. Gregor. Lopez, in d. leg. 5. verbo *si se*. Malcard. de *prob.* concl. 889. num. 7. Sanch. aliis relatis *disp.* 108. num. 14.

